SPECIFIKA PRÁCE ASISTENTŮ PEDAGOGA SE ŽÁKY S PAS NA BĚŽNÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V OBLASTI ROZVOJE SOCIÁLNÍCH DOVEDNOSTÍ

SPECIFICS OF TEACHER ASSISTANTS WORK WITH PUPILS WITH ASD IN MAINSTREAM PRIMARY SCHOOLS IN THE FIELD OF SOCIAL SKILLS DEVELOPMENT

Tereza Tetourová[1], **Simona Zdeňková**[1], **Hana Sotáková**[1], **Cyril Brom**[2]

[1] Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha
[2] Katedra softwaru a výuky informatiky, Matematicko-fyzikální fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Studie se zaměřuje na identifikaci metod, které využívají asistenti pedagoga při práci se žáky s poruchami autistického spektra na běžných základních školách v oblasti rozvoje sociálních dovedností. Obsahem studie bude také otázka, jaké podmínky mají asistenti pedagoga pro rozvoj sociálních dovedností v rámci českého vzdělávacího systému. Jako nástroj pro zodpovězení výzkumných otázek bude využit hloubkový polostrukturovaný rozhovor a následná analýza.

Klíčová slova: *asistenti pedagoga, poruchy autistického spektra, rozvoj sociálních dovedností, školní věk*

Abstract

The purpose of the present study is to examine the methods of social skills development used by teacher assistants working with children with autism spectrum disorders in mainstream primary schools. We will also focus on conditions created by schools for teacher assistants for the social skills development of their pupils in the Czech educational system context. We will use a semi-structured interview to answer these questions and subsequent analysis to draw the conclusions.

Keywords: *teacher assistants, autism spectrum disorder, social skills development, school-age*

1 Úvod

Cílem studie je zjistit, zda a případně jakým způsobem (resp. s pomocí jakých nástrojů) asistenti pedagoga (dále AP) pracují se žáky s poruchami autistického spektra (dále PAS) na rozvoji sociálních dovedností a porozumění jakožto jedné z hlavních oblastí, v níž jsou jedinci s PAS limitováni. Mezi další výzkumné otázky bude patřit míra informovanosti AP ohledně možností práce s dětmi s PAS v oblasti rozvoje sociálních dovedností a porozumění, a dále otázka, zda je pro AP zajištěno metodické vedení či možnost konzultací spadajících do této oblasti.

2 Teorie

Diagnóza PAS představuje omezení v oblasti sociální komunikace a interakce, které se projevuje napříč různými kontexty, a stereotypní a opakující se zájmy a vzorce chování (American Psychiatric Association, 2013). Z definice vyplývá, že deficity v oblasti sociálního chování jsou jedním z hlavních rysů PAS.

Úspěšné zvládnutí běžného proudu vzdělávání závisí nejen na učebních předpokladech, ale do velké míry i na sociálních dovednostech žáků (Bednářová & Šmardová, 2015). Žáci s PAS vzdělávaní v běžných školách tím pádem vyžadují podporu a vedení nejen v oblasti učebního procesu, ale rovněž v oblasti komunikace a interakce s vrstevníky i pedagogy, tj. obecně v oblasti sociálního chování (Žampachová & Čadilová, 2012).

Klíčovou osobou, která by žákům s PAS (jakožto žákům se speciálně vzdělávacími potřebami) měla být v hlavním proudu vzdělávání podporou, je AP. Dle vyhl. 73/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů, paragraf 7, odstavec 1 patří mezi funkce AP „podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí" a „pomoc při komunikaci se žáky" (tj. vrstevníky). Jedním z hlavních zájmů AP při jejich práci by tím pádem měla být oblast rozvoje sociálních a komunikačních dovedností žáků s PAS a pomoc žákům s porozuměním sociálním vodítkům v prostředí kolektivu spolužáků a školní třídy.

AP nejsou (ve většině případů) systematicky vzděláváni v přístupech rozvoje sociálních a komunikačních dovedností žáků s PAS. Dle Žampachové a Čadilové (2012) pedagogickým pracovníkům obecně chybí výbava pro vzdělávání žáků s PAS a jednotlivé metody pro práci s touto cílovou skupinou si musí dohledávat.

Klademe si otázky: věnují se AP rozvoji sociálního chování žáků s PAS? Vnímají tuto oblast podpory žáků jako důležitou? Jaké metody či postupy práce

AP případně využívají a kde se o nich dozvěděli? Poskytuje jim k tomu školský systém podmínky? Nejsme si vědomi žádné ze studií, která by v českém prostředí odpovídala na tyto otázky.

3 Metodologie výzkumu

Účastníky budou AP poskytující asistenci žákům s PAS na běžných základních školách na území České republiky. Plánovaným počtem účastníků je N = 10 až 15.

Jako nástroj pro zjištění výzkumných otázek bude využit hloubkový rozhovor (konkrétně polostrukturovaný rozhovor). Pro zpracování a analýzu dat z hloubkových rozhovorů bude využita metoda otevřeného kódování (Strauss & Corbin, 1999).

Vzhledem k aktuální epidemiologické situaci budou rozhovory provedeny v on-line formě (prostřednictvím video hovoru). On-line prostředí má své výhody i nevýhody. Na jednu stranu může mít negativní vliv na spontaneitu interakce a omezuje zapojení méně technicky zdatných účastníků, na druhou stranu však umožňuje vyšší variabilitu demografických dat (Allen, 2017). Specifik on-line prostředí při vedení rozhovorů jsme si vědomi a jejich případný vliv budeme diskutovat v závěrech výzkumu.

4 Výsledky

Rozhovory s AP budou probíhat ve druhém pololetí školního roku 2020/2021. V době konference plánujeme přednést konkrétní výsledky a výstupy výzkumného šetření.

Od výsledků studie (konkrétně informací a závěrů z polostrukturovaných rozhovorů provedených s účastníky) si slibujeme získat odpovědi (a obecně kontext) k tématu metod práce AP se žáky s PAS v oblasti rozvoje sociálního chování žáků s PAS (a zda se vůbec rozvoji sociálního chování věnují).

5 Závěry a diskuse

Cílem studie je získat vhled do metod práce AP se žáky s PAS na běžných základních školách v oblasti rozvoje sociálních dovedností a sociálního porozumění

této skupiny žáků se speciálně vzdělávacími potřebami. Výsledky studie mohou přinést poznatky o tom, jaké podmínky mají AP v českých školách pro rozvoj sociálního chování žáků s PAS a případně i k identifikaci efektivních metod, které AP při práci s touto cílovou skupinou využívají. Studie tak může posloužit jako zdroj informací ohledně možností a současně limitů podpory žáků s PAS v hlavním vzdělávacím proudu nejen odborníkům z akademické obce, ale i odborníkům z praxe.

Poděkování

Studie je podpořena grantem GA UK 568120 s názvem Interaktivní multimediální materiály cílené na rozvoj sociálních dovedností pro děti s Aspergerovým syndromem a vysokofunkčním autismem a SVV 260592 s názvem Vývoj, výchova, vzdělávání: konstanty a změny.

6 Literatura

Allen, M. (2017). *The SAGE encyclopedia of communication research methods.* SAGE Publications, Inc. http://dx.doi.org/10.4135/9781483381411.n396

American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™* (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc. https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596

Bednářová, J., & Šmardová, V. (2015). *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy* (2. vydání). Edika.

Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie.* Albert.

Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (2005). https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73

Žampachová, Z. & Čadilová, V. (2012). *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s poruchami autistického spektra.* Univerzita Palackého.